

El sistema europeu de protecció dels drets humans

El Tribunal Europeu de Drets Humans

David Bondia Garcia

P07/03049/02235

Índex

Introducció.....	5
Objectius.....	6
1. La protecció dels drets humans en el marc del Consell d'Europa.....	7
2. La importància del Conveni europeu de drets humans per a l'esdevenir dels drets humans.....	9
2.1. El Conveni europeu de drets humans com a instrument per a la consolidació d'un ordre públic democràtic en matèria de drets humans	9
2.2. El mecanisme de garantia col·lectiva previst en el Conveni europeu de drets humans com a garant de l'ordre públic democràtic europeu	10
3. Els drets garantits en el Conveni europeu de drets humans i en els protocols addicionals.....	12
3.1. Drets garantits en el Conveni europeu de drets humans	13
3.2. Condicions generals d'aplicació dels drets i les llibertats reconeguts en el Conveni europeu de drets humans	13
3.3. Ampliació dels drets reconeguts mitjançant els protocols addicionals	14
3.4. Restriccions als drets	16
3.5. Derogacions als drets	17
4. El mecanisme de garantia establert en el Conveni europeu de drets humans després de la reforma del 1998..	19
4.1. Caràcters essencials	21
4.2. Estructura orgànica del Tribunal Europeu de Drets Humans	22
4.3. Crítiques a la reforma	24
5. La competència i els requisits d'admissibilitat de les demandes davant del Tribunal Europeu de Drets Humans	26
5.1. Competència del Tribunal Europeu de Drets Humans	26
5.2. Requisits d'admissibilitat de les demandes	28
6. La interpretació del Conveni europeu de drets humans pel Tribunal Europeu de Drets Humans.....	30

7. Naturalesa, efectes i execució de les sentències del Tribunal Europeu de Drets Humans.....	34
Resum.....	36
Activitats.....	37
Exercicis d'autoavaluació.....	37
Solucionari.....	39
Glossari.....	40
Bibliografia.....	41

Introducció

El Conveni europeu per a la salvaguarda dels drets humans i les llibertats fonamentals comporta l'adhesió dels estats europeus, membres del Consell d'Europa, al respecte del patrimoni comú plasmat en l'existència d'un règim democràtic i en la garantia dels drets humans.

El Conveni europeu de drets humans, malgrat el nombre reduït de drets i llibertats que reconeix, és el sistema regional de protecció dels drets humans més eficaç que existeix.

Aquesta eficàcia és deguda, sobretot, a la tasca del Tribunal Europeu de Drets Humans, únic òrgan jurisdiccional amb capacitat decisòria que existeix després de la reforma instaurada pel Protocol núm. 11.

Objectius

Una vegada finalitzat l'estudi d'aquest mòdul didàctic estareu en condicions de fer el següent:

- 1.** Contextualitzar la protecció dels drets humans i les llibertats fonamentals en l'àmbit del Consell d'Europa.
- 2.** Valorar l'aportació del Conveni europeu de drets humans a la consolidació d'un ordre públic democràtic europeu en matèria de drets humans.
- 3.** Descriure i analitzar els drets garantits al Conveni europeu de drets humans i en els protocols addicionals.
- 4.** Conèixer el mecanisme de garantia establert en el Conveni europeu de drets humans després de la reforma del 1998.
- 5.** Facilitar la comprensió dels efectes de les sentències del Tribunal Europeu de Drets Humans.

1. La protecció dels drets humans en el marc del Consell d'Europa

En l'àmbit regional europeu, **finalitzada la Segona Guerra Mundial**, el Consell d'Europa es va convertir en la institució encarregada de defensar els drets humans i els ideals democràtics, en el si de la qual es va elaborar el Conveni europeu per a la salvaguarda dels drets humans i les llibertats fonamentals (que d'ara endavant denominarem Conveni europeu de drets humans).

El Consell d'Europa, conscient de les devastacions ocasionades pels règims feixistes, va **promoure** de manera tenaç el sistema democràtic. Les experiències conegudes al llarg del segle XX van instituir la convicció que la protecció de les llibertats i dels drets fonamentals representava una causa que no es podia cenyir a les fronteres nacionals; el seu valor universal, proclamat el 1948 per la Declaració universal dels drets humans, era una responsabilitat de tots els membres de la Societat Internacional, que l'organització esmentada va assumir plenament.

La **protecció** dels drets humans i de les llibertats fonamentals es va canalitzar en l'àmbit del Consell d'Europa¹ per mitjà dels **ideals** sota els quals es va constituir:

- la condemna dels totalitarismes,
- la salvaguarda de la democràcia.

El desig de defensar i promoure la llibertat i consegüentment la democràcia impregna la totalitat de l'**Estatut del Consell d'Europa**.

A l'Estatut s'estableix que la seva finalitat:

"[...] consisteix a realitzar una unió més estreta entre els seus membres per a salvaguardar i promoure els ideals i els principis que constitueixen el seu patrimoni comú i afavorir el seu progrés econòmic i social [...]."

Estatut del Consell d'Europa. Article 1 a)

Per la seva banda, en el preàmbul de l'Estatut del Consell d'Europa s'entén que aquesta herència comuna que s'ha de salvaguardar i protegir comprèn:

"[...] els valors espirituals i morals que són [...] la vertadera font de la llibertat individual, la llibertat política i l'imperi del dret, principis sobre els quals es funda tota autèntica democràcia."

Estatut del Consell d'Europa. Preàmbul

⁽¹⁾Els estats membres eren conscients que el contingut i la protecció de qualsevol dret o llibertat depenen vigorosament del règim polític sota el qual s'exerceixin.

Lectura complementària

L. E. Pettiti (1995) "Réflexions sur les principes et les mécanismes de la Convention. De l'idéal de 1950 à l'humble réalité d'aujourd'hui". A: L. E. Pettiti; E. Decaux; P. H. Imbert. *La Convention Européenne des Droits de l'Homme. Commentaire article par article* (pàg. 27). París: Ed. Económica.

Així, en l'article (art.) 3 es preveu expressament el principi de l'imperi del dret i també:

"[...] el principi de la salvaguarda del gaudi dels drets humans i de les llibertats fonamentals".

Estatut del Consell d'Europa. Article 3

Des de la seva creació, els esforços del Consell d'Europa es van centrar a elaborar un tractat internacional que recollís l'esperit de la Declaració universal dels drets humans. No solament es volia elaborar un text programàtic en matèria de drets humans i llibertats fonamentals, sinó concretar **obligacions jurídiques** que haurien d'assumir els estats i establir un **mecanisme de garantia** eficaç per a garantir els drets que s'hi consignen.

La ideologia que regeix la redacció del **Conveni europeu de drets humans**, adoptat a Roma el 4 de novembre del 1950, està testificada en el seu preàmbul, on es declara que els governs signataris reafirmen la seva adhesió a les llibertats fonamentals, base de la justícia i de la pau, i que:

"[...] el seu manteniment reposa essencialment, d'una banda, en un *règim polític veritablement democràtic*, i, d'una altra, [...] en *una concepció i un respecte comuns dels drets humans*".

Conveni europeu de drets humans (1950). Preàmbul

Conveni europeu de drets humans

És en aquest marc que es pot determinar que el Conveni europeu de drets humans, firmat el 4 de novembre del 1950, va donar concreció a les disposicions fonamentals en matèria de drets humans contingudes en l'article 3 de l'Estatut del Consell d'Europa.

Entrada en vigor del conveni

Recordeu que el Conveni va entrar en vigor el 1953, en obtenir el nombre suficient de ratificacions.

2. La importància del Conveni europeu de drets humans per a l'esdevenir dels drets humans

La importància del Conveni europeu de drets humans rau:

- 1) en la seva consideració com a instrument que serveix per a la consolidació de l'ordre públic democràtic en matèria de drets humans.
- 2) en la utilitat del seu mecanisme de garantia col·lectiva per a la salvaguarda de l'ordre públic democràtic europeu.

2.1. El Conveni europeu de drets humans com a instrument per a la consolidació d'un ordre públic democràtic en matèria de drets humans

El Conveni europeu de drets humans constitueix un tractat internacional que instaura un dret ideològic, derivat, que comporta obligacions de **caràcter objectiu** per als estats que en formen part, dirigit a crear un **estàndard mínim** quant als drets a protegir i garantir, amb caràcter evolutiu i amb l'objectiu d'establir un ordre públic europeu.

Els caràcters propis del Conveni europeu de drets humans estan tots orientats al desenvolupament dels valors democràtics que subjeuen en aquest tractat internacional de protecció dels drets humans i de les llibertats fonamentals.

La manera de salvaguardar els fonaments d'una societat democràtica troba la seva raó de ser en la construcció i posterior desenvolupament d'un **ordre públic democràtic europeu en matèria de drets humans**, que regeixi l'actuació dels poders públics nacionals i que assegurï un just equilibri² entre els imperatius de la defensa de l'interès comú de la societat i la salvaguarda dels interessos individuals.

La consecució d'aquest ordre públic ha de plantejar menys dificultats que en altres instruments internacionals sobre la protecció dels drets humans, ja que les democràcies occidentals tenen un **patrimoni comú** d'ideals i de tradicions polítiques; és a dir, un denominador comú quant als principis rectors de les societats esmentades.

Lectura complementària

J. Bonet Pérez (1994). *El derecho a la información en el Convenio europeo de los Derechos Humanos* (pàg. 79-97). Barcelona: Promociones y Publicaciones Universitarias.

Valors democràtics

És el marc jurídic idoni perquè els drets humans i les llibertats fonamentals es desenvolupin en plenitud i espremin els valors i principis inherents a una societat democràtica.

⁽²⁾Aquest equilibri es persegueix en la sentència del Tribunal Europeu de Drets Humans (STEDH) "Assumpte Klass i altres c. Alemanya", del 6 de setembre del 1978.

D'aquesta manera, el fonament últim del Conveni europeu de drets humans és instituir una escala de valors i principis jurídics comuns als estats que en formen part a partir de la protecció dels drets humans, tendents a consolidar una societat democràtica i un ordre públic democràtic entre els estats membres del Consell d'Europa.

2.2. El mecanisme de garantia col·lectiva previst en el Conveni europeu de drets humans com a garant de l'ordre públic democràtic europeu

L'ordre públic europeu en matèria de drets humans es compon de determinats **principis jurídics comuns** a tots els estats que en formen part i serveix de fonament per a establir un ordre jurídic a Europa.

La consecució dels objectius d'una societat democràtica es referma per mitjà del mecanisme jurisdiccional de garantia instaurat pel Conveni europeu de drets humans. En aquest sentit, es poden tenir en compte dos aspectes per a considerar-los separadament:

- 1) L'afirmació del caràcter institucional de la garantia col·lectiva prevista.
- 2) La possible consideració del Conveni europeu de drets humans com un instrument constitucional.

Va ser en l'"Assumpte Loizidou c. Turquia", STEDH del 23 de març del 1995, en què per primera vegada el Tribunal Europeu de Drets Humans va declarar que el Conveni europeu de drets humans és l'**instrument constitucional** de l'ordre públic europeu, implicant una visió que pot semblar constitucionalista del Conveni europeu de drets humans, anteriorment no manifestat de manera expressa per aquesta instància jurisdiccional.

Aquesta representació de l'ordre públic democràtic en el sistema de garantia col·lectiva es procura assegurar des de dos **mecanismes processals**:

- a) En primer lloc, mitjançant la possibilitat de formular denúncies interestatals, reconeguda en l'art. 33 del Conveni europeu; d'aquesta manera es permet a cada estat que en formi part defensar l'interès de l'ordre públic europeu.
- b) En segon lloc, l'art. 34 origina la participació de l'individu en la defensa de l'ordre públic europeu. A causa de l'escàs nombre de demandes interestatals, han estat els individus qui mitjançant les seves demandes han contribuït a l'existència d'una abundant jurisprudència que declara, consolida i aclareix aquesta noció d'ordre públic europeu.

ius commune

El Conveni instaura un *ius commune* europeu, que reflecteix els objectius bàsics propis d'una societat democràtica en aquest context.

L'ordre jurídic fruit del Conveni europeu de drets humans no s'ha deixat d'ampliar i consolidar. Aquesta consolidació ha permès qualificar-lo d'un ordre jurídic *sui generis* en els confins de l'ordre jurídic intern i de l'ordre jurídic internacional. Per tant, en considerar el Conveni europeu de drets humans com un complement de les constitucions nacionals, fruit de la relació esmentada, es podria parlar de la dimensió constitucional de l'ordre públic democràtic europeu.

Lectures complementàries

Podreu aprofundir aquest tema a: **A. Drzemczewski** (1980). *The Sui Generis Nature of the European Convention of Human Rights*, *International Comparative Law Quarterly* (núm. 29, pàg. 54-63). **L. Favoreu** (1995). "Quel(s) modèle(s) constitutionnel(s)". En: "Vers un droit constitutionnel européen. Quel droit constitutionnel européen?". *Revue Universelle des Droits de l'Homme* (vol. 7, núm.11-12, pàg. 358).

3. Els drets garantits en el Conveni europeu de drets humans i en els protocols addicionals

El primer problema que es va plantejar en els treballs preparatoris del Conveni europeu de drets humans va consistir a determinar el **contingut** d'aquest tractat internacional.

El debat es va planejar entorn del reconeixement únicament dels drets i les llibertats individuals, o també dels drets econòmics i socials. Finalment es va optar per la major viabilitat de reconèixer només els **drets i llibertats individuals** ja reconeguts en la majoria de constitucions democràtiques europees.

Aquests drets i llibertats individuals constituïen el denominador comú de les institucions polítiques, és a dir, la primera conquesta de la democràcia, al mateix temps que resultaven imprescindibles per al seu funcionament.

D'aquesta manera, referent a alguns **drets** amb clares implicacions **econòmiques i socials** que van ser discutits durant els treballs preparatoris (dret a l'educació, dret a la propietat privada i dret a participar en unes eleccions lliures), es va optar per a reconèixer-los en un **protocol addicional**, amb la finalitat de no frustrar l'entrada en vigor del Conveni europeu de drets humans i evitar també la formulació de reserves sobre aquests drets.

Davant d'aquesta tessitura, l'estàndard mínim dels drets que es van garantir es va circumscriure als drets civils i polítics, és a dir, era necessari assegurar la democràcia política abans d'emprendre la generalització de la democràcia social.

Resulta així que el Conveni europeu de drets humans, en el moment de la seva elaboració, va ser l'expressió dels principis fonamentals de les **democràcies liberals occidentals**, ja que defineix els criteris que havien de reunir els règims polítics, des de la perspectiva dels drets humans, per a considerar-los com a democràtics.

En analitzar el contingut normatiu del Conveni europeu de drets humans, s'han de tractar separatament:

- els drets garantits,
- les condicions d'aplicació dels drets,

Drets i llibertats individuals

Actualment, aquest estàndard mínim s'ha anat ampliant amb les aportacions de la jurisprudència del Tribunal Europeu de Drets Humans i les adopcions de nous protocols addicionals.

Drets econòmics, socials i culturals

No va ser fins el 1961, amb l'adopció de la Carta social europea, que el Consell d'Europa es va preocupar decididament de la promoció i garantia d'aquests drets.

- l'ampliació dels drets reconeguts mitjançant protocols addicionals,
- les restriccions,
- les derogacions.

3.1. Drets garantits en el Conveni europeu de drets humans

El catàleg de drets i llibertats garantits pot semblar, a simple vista, molt reduït; es tracta de:

- Dret a la vida (art. 2).
- Dret a no ser sotmès a tortura, penes o tractes inhumans o degradants (art. 3).
- Dret a no ser sotmès a esclavitud, servitud o treballs forçats (art. 4).
- Dret a la llibertat i a la seguretat i els drets del detingut (art. 5).
- Dret a un procés equitatiu i a la presumpció d'innocència (art. 6).
- Dret a no ser condemnat per una acció o omissió que, en el moment en què hagi estat comesa, no constitueixi un delictes segons el dret nacional o el dret internacional, i el dret que la llei penal no tingui efectes retroactius (art. 7).
- Dret al respecte de la vida privada i familiar (art. 8).
- Llibertats de pensament, consciència i religió (art. 9), d'expressió i informació (art. 10), de reunió pacífica, d'associació i de sindicació (art. 11).
- Dret a contreure matrimoni i fundar una família (art. 12).

3.2. Condicions generals d'aplicació dels drets i les llibertats reconeguts en el Conveni europeu de drets humans

Les condicions generals d'aplicació dels drets i les llibertats reconeguts estan establerts en els articles 13, 14, 16, 17 i 18 del Conveni europeu, i se'n pot fer la classificació següent:

Els **articles 13, 14 i 18** estableixen garanties addicionals per al gaudi dels drets i les llibertats projectats en el Conveni europeu de drets humans:

- L'**art. 13** garanteix la concessió d'un recurs davant d'una **instància nacional**, contra tota violació en l'ordenament intern de les disposicions del Conveni europeu de drets humans o dels seus protocols addicionals.
- En l'**art. 14** s'estableix el principi de **no-discriminació** en l'exercici dels drets i les llibertats reconeguts. Es tracta d'un principi que inspira la totalitat de disposicions del Conveni europeu de drets humans i que és imprescindible per al funcionament correcte d'una societat que es consideri democràtica.
- L'**art. 18** és una **clàusula de tancament** que té com a objectiu advertir als estats que en formen part que la seva facultat de restringir i derogar determinats drets i llibertats per a protegir l'ordre social democràtic no es pot apartar de les finalitats convencionalment previstes, és a dir, es pretén evitar les desviacions de poder.

L'**art. 16** autoritza els estats que en formen part a limitar el gaudi de determinats drets i llibertats en situacions particulars o respecte a grups particulars de persones. És a dir, l'**art. 16** autoritza l'aplicació de **restriccions** a la llibertat d'expressió i d'associació, a l'exercici de l'activitat política dels estrangers, sense que això representi una violació del principi de no-discriminació.

Finalment, l'**art. 17** conté elements de les dues categories anteriors: estableix una clàusula que té com a finalitat **evitar una interpretació** dels drets i les llibertats reconeguts que sigui **contrària als valors democràtics**, és a dir, que s'utilitzin per a pertorbar o vulnerar l'ordre social democràtic, ja sigui per part d'un estat o per part d'un grup o individu.

3.3. Ampliació dels drets reconeguts mitjançant els protocols addicionals

El catàleg de drets reconeguts al Conveni europeu de drets humans ha estat ampliat per mitjà dels protocols addicionals número 1, 4, 6, 7, 12 i 13, que han afegit drets nous als ja reconeguts, amb la finalitat d'aconseguir més concordança entre el Conveni europeu de drets humans i el Pacte internacional de drets civils i polítics, adoptat per l'Assemblea General de les Nacions Unides el 1966.

1) El **protocol número 1** va afegir:

- Dret al respecte dels béns, per aquest motiu ningú no podrà ser privat de la seva propietat sinó a causa d'utilitat pública i en les condicions previstes en la llei i pels principis del dret internacional (art.1).
- Dret a la instrucció, respectant l'Estat el dret dels pares a assegurar-la de conformitat amb les seves conviccions (art. 2).
- Obligació de l'estat d'organitzar periòdicament eleccions lliures (art. 3).

Espanya i el protocol número 1

Respecte el protocol número 1, Espanya el va firmar el 23 de febrer del 1978 i el va ratificar el 27 de novembre del 1990.

2) El protocol número 4:

- Prohibeix la privació de llibertat per incompliment d'una obligació contractual (art.1).
- Proclama el dret de tota persona que es trobi legalment al territori d'un estat que en formi part a circular lliurement pel territori de l'estat esmentat i a escollir lliurement la seva residència (art. 2).
- Prohibeix l'expulsió de nacionals o que es negui a una persona l'entrada al territori de l'estat del qual fos nacional (art. 3).
- Prohibeix l'expulsió col·lectiva d'estrangers (art. 4).

Espanya i el protocol número 4

Espanya va firmar el protocol adicional número 4 el 23 de febrer del 1978, però encara no l'ha ratificat.

3) El **protocol número 6** estableix l'abolició de la pena de mort i disposa que ningú no podrà ser condemnat a aquesta pena ni executat (art.1). D'aquesta manera, el protocol núm. 6 complementa l'art. 2 del Conveni europeu.

Tanmateix, permet als estats imposar la pena de mort, d'acord amb la seva legislació, per actes comesos en temps de guerra o de perill imminent de guerra.

Espanya i el protocol número 6

Espanya va ratificar aquest protocol el 14 de gener del 1985.

4) El protocol número 7:

- Prohibeix l'expulsió arbitrària d'estrangers (art. 1).
- Reconeix el dret de recurs contra una condemna penal (art. 2).
- Proclama el dret a obtenir una indemnització de l'Estat quan una condemna sigui anul·lada o es produeixi un indult a causa d'un error judicial (art. 3).
- Reconeix el principi *ne bis in idem* (art. 4).
- Proclama el principi de la igualtat jurídica dels esposos en drets i responsabilitats de caràcter civil (art. 5).

5) El **protocol número 12** enuncia una prohibició general de discriminació en disposar que:

"L'exercici de qualsevol dret reconegut per llei serà assegurat sense cap discriminació fundada, en particular, a raó de gènere, raça, color, llengua, religió, opinions polítiques o de qualsevol altre tipus, origen nacional o social, pertinença a una minoria nacional, riquesa, naixement o qualsevol altra situació."

Protocol adicional número 12. Article 1

Protocol número 12

El protocol número 12 perfecciona el dret reconegut en l'art. 14 del Conveni europeu de drets humans.

6) El **protocol número 13** relatiu a l'abolició de la pena de mort complementa el protocol número 6, ja que la pena capital queda abolida en tota circumstància.

3.4. Restriccions als drets

Si s'exceptuen aquells drets considerats absoluts i incondicionals, els drets protegits pel Conveni europeu de drets humans, quant al seu àmbit d'aplicació davant de situacions no compreses en els supòsits de l'art. 15, es poden catalogar en dues categories.

1) La primera comprèn aquells drets i llibertats que els redactors del Conveni europeu de drets humans van salvaguardar de qualsevol intervenció restrictiva de l'Estat en preveure, en el mateix articulat, les **excepcions** a les quals es poden sotmetre.

Aquesta tècnica legislativa opera de dues maneres:

a) D'una banda, es delimita el seu àmbit d'aplicació en supòsits concrets, és a dir, s'utilitza un mètode negatiu, ja que després d'haver consagrat un dret se sostreu del seu abast un determinat nombre de situacions.

b) D'altra banda, s'inclouen en l'enunciat determinats supòsits en què no s'aplica el de dret garantit.

2) La segona categoria, l'establiment de **clàusules restrictives**, reserva al legislador intern el poder d'establir certes restriccions amb relació a determinats drets, obeint consideracions d'ordre públic o d'interès general.

Aquesta segona categoria comporta l'enunciat d'un dret seguit de l'**enumeració de les diferents situacions** que autoritzen ingerències en el seu exercici. Com que el Conveni europeu no pot preveure la diversitat i l'oportunitat de les restriccions, es va acontentar a definir-les en els seus elements essencials i en els seus límits, deixant als estats que en formen part la cura de la seva aplicació dins d'aquests paràmetres.

En aquesta categoria, la sistemàtica utilitzada és diferent:

Exemple

Exemples de la primera forma són els art. 2 (de dret a la vida), 4 (prohibició de l'esclavitud, de la servitud i del treball forçat) i 7 (principi d'irretroactivitat penal); de la segona forma és l'art. 5 (dret a la llibertat i a la seguretat personal); tots del Conveni europeu de drets humans.

a) Una primera disposició determina, amb més o menys precisió, l'àmbit d'aplicació del dret garantit.

b) Una segona disposició, que pressuposa aquest àmbit d'aplicació, especifica les situacions davant de les quals estan justificades les ingerències en el dret garantit.

La denominació del **tipus d'actuació** coberta per la clàusula restrictiva que es realitza en l'articulat del Conveni europeu de drets humans és variada:

- Es tracta d'ingerències de l'autoritat pública en l'àmbit del dret garantit (art. 8 i 10).
- Es poden establir restriccions, en les condicions determinades, a l'exercici dels drets garantits (art. 9, 10 i 11 del Conveni europeu i art. 2, paràgrafs 3 i 4 del protocol addicional número 4).
- Es poden sotmetre a certes formalitats, condicions i sancions l'exercici de la llibertat d'expressió (art. 10).

3.5. Derogacions als drets

L'**art. 15** del Conveni europeu de drets humans permet als estats que en formen part l'articulació d'unes determinades facultats destinades a fer front a **situacions de compromís extrem** per a l'existència i el funcionament normal de les institucions democràtiques i de la societat mateixa.

L'art. 15 trasllada en l'ordenament jurídic del Conveni europeu de drets humans una realitat ja existent en la majoria dels **ordenaments constitucionals** dels estats que en formen part, ja que constitueix una necessitat inherent a la protecció de l'estat democràtic.

Malgrat que respongui a una tipologia de clàusula convencional necessària en els **tractats internacionals** en matèria de drets humans, la clàusula continguda en l'art. 15 ha estat qualificada per la doctrina de perillosa i inquietant.

Així doncs, d'acord amb Carrillo Salcedo, l'art. 15 del Conveni europeu va representar:

Clàusules restrictives

Permanents com les excepcions, les restriccions s'assemblen a les derogacions en la mesura que el control de les instàncies europees es troba més limitat: control de compatibilitat que implica el reconeixement d'un marge nacional d'apreciació. Tanmateix, les derogacions només afecten excepcionalment i a títol transitori el dret protegit.

Clàusula restrictiva de l'art. 1

La clàusula restrictiva de l'art. 1 del protocol addicional número 1 opta per una delimitació concreta del tipus d'actuació permès a l'estat que en forma part: d'una banda, la privació de la propietat, i de l'altra, la reglamentació de l'ús dels béns.

Situacions de compromís extrem

Es tracta de situacions davant de les quals no es pot respondre mitjançant els mecanismes ordinaris de manteniment de l'ordre públic previstos en les legislacions estatals.

"[...] en 1950 dos importantes contribuciones al Derecho internacional de los derechos humanos: de una parte, la admisión, en su párrafo primero, de que existen en la materia obligaciones jurídicas que dimanen del Derecho internacional; de otra, la precisión de un *núcleo duro* de derechos humanos que, por ser inderogables incluso 'en caso de guerra o de otro peligro público que amenace la vida de la nación' (art. 15. 1), *están protegidos por normas imperativas o de 'ius cogens'*, expresión jurídica de un orden público europeo en materia de derechos humanos."

J. A. Carrillo Salcedo (1995, pàg. 17)

El sistema previst en l'article 15 del Conveni europeu de drets humans constitueix un correctiu al principi de primacia del dret, però no el suprimeix. S'autoritza que se substitueixi la legalitat normal per una **legalitat especial**, adaptada a les **circumstàncies excepcionals**.

Es tracta d'una substitució temporal de l'ordre públic, previst, acceptat i garantit per tots els estats que en formen part al Conveni europeu de drets humans davant d'una situació de normalitat, per un ordre públic excepcional, per a poder fer front al perill que amenaça la vida de la nació.

L'estat que en formi part incomplirà una de les seves obligacions principals si, davant d'una amenaça a la seva seguretat i integritat, s'absté de prendre les mesures oportunes per a fer front a la situació.

Així doncs, una de les funcions principals de les clàusules derogatòries és transcriure els **drets** que estan a disposició de l'estat democràtic per a poder combatre un perill que amenaci la seva existència. D'aquesta manera, el dret de derogació s'inscriu en l'intent d'**establir un equilibri** inherent a tot el sistema del Conveni europeu de drets humans:

- d'una banda, la defensa dels drets de l'individu,
- de l'altra, la protecció de la democràcia l'existència de la qual és una *conditio sine qua non* del gaudi efectiu dels drets i les llibertats reconeguts pel Conveni europeu de drets humans.

El Conveni europeu de drets humans estableix que l'estat que en formi part que sigui autor d'un acte de derogació, haurà de complir obligatòriament quatre **condicions o paràmetres** per a ajustar-se als criteris de legalitat internacionalment establerts pel que fa a:

- el motiu,
- la finalitat,
- els límits,
- les formalitats de l'acte derogatori.

Lectura complementària

Per a ampliar aquesta informació, podeu consultar: J. A. Carrillo Salcedo (1995). "El Convenio Europeo de Derechos Humanos y sus Protocolos adicionales". *Cuadernos de Derecho Judicial, Jurisprudencia del Tribunal Europeo de Derechos Humanos II* (X).

Legalitat especial

Es fonamenta en el fet que imposar el respecte de la legalitat ordinària en temps de crisi és una concepció allunyada de la realitat, que a tot estirar pot comportar una violació gairebé permanent de les normes protectores dels drets humans.

Dret de derogació

Aquesta facultat derogatòria s'ha utilitzat a vegades per a donar empara a legislacions antiterroristes que possiblement fossin contràries a les estipulacions del Conveni europeu de drets humans.

Referent a això, consulteu, per exemple, "Assumpte Brannigan i McBride c. Regne Unit", STEDH del 26 de maig del 1993.

4. El mecanisme de garantia establert en el Conveni europeu de drets humans després de la reforma del 1998

L'ordre jurídic institucional establert pel Conveni europeu de drets humans no solament instaura un mecanisme de control i de reparació de les violacions dels drets garantits, sinó que es tracta d'un **instrument internacional de prevenció general**.

El **sistema de garantia** que pretén instaurar el Conveni europeu de drets humans atorga uns drets a l'individu i estableix un sistema de garantia col·lectiva, que s'estén més enllà dels esquemes tradicionals, ja que, a diferència dels tractats internacionals clàssics, desborda el marc de la simple reciprocitat entre estats que en formin part.

Garantia col·lectiva

El Conveni va més enllà dels compromisos sinal·lagmàtics bilaterals i crea obligacions objectives que es beneficien d'una garantia col·lectiva. Aquest és el cas, per exemple, de l'"Assumptes Irlanda c. Regne Unit", STEDH del 18 de gener del 1978.

Així, el **Tribunal Europeu de Drets Humans** és una institució que analitza i valora decisions adoptades per sistemes que es consideren democràtics. Aquesta institució internacional no tindria sentit si les institucions internes democràtiques per si soles poguessin garantir els drets humans. Per tant, aquesta institució internacional és necessària per a protegir l'individu davant de determinades decisions preses per les autoritats dels estats democràtics.

És de destacar que la reforma més gran que ha experimentat el Conveni europeu de drets humans s'ha focalitzat en una millora i un intent de simplificació del seu mecanisme de garantia.

La complexitat del mecanisme de garantia instaurat el 1950 obeïa a un complicat sistema institucional. Existien tres òrgans amb funcions decisòries:

- 1) la Comissió Europea de Drets Humans,
- 2) el Tribunal Europeu de Drets Humans,
- 3) el Comitè de Ministres del Consell d'Europa.

Es tractava d'un procediment que combinava funcions polítiques i jurídiques. Aquesta estructura orgànica s'ha modificat després de l'entrada en vigor del **protocol número 11**.

Entrada en vigor del protocol número 11

El protocol número 11 adoptat l'11 de març del 1994 va entrar en vigor l'1 de novembre del 1998. El reglament que desenvolupa aquest protocol és del 4 de novembre del 1998.

Com veurem, aquest protocol és el resultat d'un compromís en el qual les **consideracions polítiques** s'han imposat sobre les consideracions tècniques. Es tracta d'un compromís polític necessari, però tècnicament difícil. La simplicitat exterior del sistema, en realitat, es correspon amb una gran complexitat del mecanisme instaurat.

Des d'aquesta perspectiva, l'evolució del mecanisme de garantia instaurat pel Conveni europeu de drets humans ha reforçat, des de dos àmbits, aquest espai europeu de protecció dels drets humans:

- En primer lloc, facilitant, mitjançant l'adopció i entrada en vigor del protocol addicional número 11, l'accés directe del particular davant d'una instància internacional.
- En segon lloc, establint la supressió de les clàusules facultatives d'acceptació de la competència del Tribunal Europeu de Drets Humans i la jurisdicció obligatòria.

Funció del protocol número 11

Consisteix en un compromís polític que amb vista a l'opinió pública, s'ha plasmat únicament com la possibilitat de poder exercir un recurs directe davant del Tribunal Europeu de Drets Humans.

El Conveni europeu de drets humans va ser víctima del seu propi èxit, al qual van contribuir decididament la jurisdiccions nacionals en no aplicar el Conveni europeu de drets humans en els seus ordenaments jurídics interns. Això va ocasionar un **col·lapse** al mecanisme de garantia, que es va traduir en una lentitud en el moment de resoldre les demandes que se li van plantejar. Es va intentar pal·liar aquesta deficiència mitjançant reformes parcials introduïdes amb el protocol número 8 i el protocol número 9, però no van ser suficients.

El protocol número 11 representa el canvi més radical del sistema de garantia des de la seva instauració. Es tracta d'un **protocol d'esmena**, fet que comporta, una vegada en vigor, l'acceptació d'aquest mateix mecanisme per a tots els estats que formin part del Conveni europeu de drets humans.

Les raons d'aquesta reforma radical del sistema es deuen a:

- l'augment dels estats membres del Consell d'Europa, amb la consegüent ratificació del Conveni europeu de drets humans;
- l'augment de les demandes individuals sotmeses davant del mecanisme de garantia instaurat;
- la complexitat del mecanisme de garantia pactat el 1950;
- la falta de professionalitat dels jutges que es traduïa en l'existència d'un tribunal no permanent.

A continuació abordarem:

- 1) Els caràcters essencials de la reforma.
- 2) L'estructura orgànica del Tribunal Europeu de Drets Humans.
- 3) Les crítiques a la reforma.

4.1. Caràcters essencials

Els caràcters essencials de la reforma són els que es detallen seguidament.

- 1) La **centralització de funcions** va ser el punt angular sobre el debat entorn de la reforma del sistema de garantia.

Es van proposar dues possibles solucions:

- a) La que pretenia la fusió de la Comissió Europea de Drets Humans i del Tribunal Europeu de Drets Humans (defensada per Suïssa).
- b) La que advocava per la conservació de la dualitat (defensada per Holanda i Suècia) consistent a atorgar la capacitat de decisió a la Comissió Europea de Drets Humans i reservar la possibilitat que apel·li la decisió esmentada davant del Tribunal Europeu de Drets Humans.

Finalment es va decidir fer desaparèixer la Comissió Europea de Drets Humans com a òrgan d'interposició entre els demandants i el Tribunal Europeu de Drets Humans.

Un altre canvi va consistir a fer desaparèixer la capacitat decisòria del Comitè de Ministres del Consell d'Europa, reservant-li només el paper de supervisar l'execució de les sentències (art. 46.2).

- 2) La **judicialització del mecanisme de garantia** va comportar atorgar la decisió final sempre a un òrgan judicial.

Anteriorment, la competència decisòria del Comitè de Ministres del Consell d'Europa comportava que no es respectés l'imperatiu de la imparcialitat –el representant de l'estat demandat participava en la decisió final– i que no es respectés la igualtat d'armes –l'individu no podia fer valer el seu punt de vista. Per tant, les decisions en matèria de drets humans les adoptaven els ambaixadors³, que actuaven sota les instruccions dels seus governs.

- 3) La **professionalització dels jutges** ha desembocat en la creació d'un **tribunal permanent**.

Intent de millora

Tot i que encara no sigui vigent, el 13 de maig del 2003 es va adoptar el protocol addicional número 14, que comportarà una millora en el funcionament del Tribunal Europeu de Drets Humans. Cal destacar que aquest protocol inclou la previsió d'una futura adhesió de la Unió Europea al Conveni europeu de drets humans, amb totes les implicacions que això representa.

⁽³⁾Anteriorment, la decisió no la prenia un tribunal independent i imparcial.

Així, s'estableix:

- L'estatus jurídic dels jutges: incompatibilitats, independència, imparcialitat, activitat a temps complet i causes de revocació.
- Un nombre de jutges igual que el dels estats que en formin part (abans el nombre de jutges era igual que el dels estats membres del Consell d'Europa).
- La no-menció de la només existència d'un nacional per Estat.
- L'elecció dels jutges per a un període de sis anys renovables, fins als setanta anys.
- L'estatus dels lletrats assistents per a ajudar els jutges.

El Reglament hi afegeix, també, la figura del jutge ponent.

4) L'obligatorietat jurídica del sistema de **demandes individuals** (art. 34) va comportar la pèrdua del seu caràcter facultatiu, excepte pel que respecta als territoris dels quals els estats que en formin part assegurin les relacions internacionals (art. 56).

5) El *locus standi* de l'individu comporta que aquest tingui legitimitat activa universal davant del Tribunal Europeu de Drets Humans (art. 34).

6) S'incorpora la possibilitat qüestionada d'acudir davant d'una segona instància (art. 43) en què, la Gran Sala podrà reexaminar la sentència dictada per una sala.

7) **Tanmateix, no es canvia** el règim de les opinions consultives (art. 47, 48 i 49) –no utilitzat, a diferència del que succeeix en l'àmbit interamericà– i els efectes jurídics de les sentències (art. 41, 42, 44, 45 i 46).

4.2. Estructura orgànica del Tribunal Europeu de Drets Humans

L'estructura del Tribunal Europeu de Drets Humans s'articula mitjançant un únic tribunal amb múltiples formacions i diferenciades.

Això obeeix a la necessitat de:

- Evitar sobrecarregar l'òrgan plenari.
- Permetre un filtre per a la demandes individuals per formacions poc nombroses.
- Multiplicar la possibilitat d'examinar assumptes.

Igualtat d'armes

Tanmateix no hi ha igualtat d'armes, ja que l'individu ha de presentar la seva demanda davant del Comitè de tres jutges i els estats plantegen les seves demandes directament davant de la Sala.

Les formacions del Tribunal

Les formacions que componen el Tribunal són un comitè de tres jutges, sales de set jutges, una gran sala de disset jutges i un col·legi de cinc jutges.

- Permetre un reexamen en assumptes considerats molt importants.

S'ha marginat l'**òrgan plenari**, compost actualment per quaranta-sis jutges. S'hi han assignat únicament funcions administratives, no té ni funcions contencioses ni funcions consultives.

Així, la instància activa més solemne és la Gran Sala, composta per disset jutges. Això obeeix a la dificultat evident de trobar una eficàcia a partir d'un determinat nombre de jutges.

El filtre de les demandes individuals s'assigna al **Comitè de tres jutges**, que poden declarar la inadmissibilitat d'una demanda per unanimitat. Aquest mecanisme és similar al que ja es va exercir en adoptar el protocol número 8, que permetia a la Comissió Europea de Drets Humans constituir comitès de tres jutges.

La instància normal per a jutjar un assumpte serà la **Sala de set jutges**. Això permet multiplicar els òrgans de treball del Tribunal Europeu de Drets Humans i assegurar l'eficàcia en l'adopció de la decisió judicial. Aquesta sala es podrà pronunciar tant sobre l'admissibilitat com sobre el fons de l'assumpte.

La instància suprema és la **Gran Sala**, composta per **disset jutges** i sense caràcter permanent. Té dues modalitats d'intervenció:

1) Una **modalitat ordinària d'intervenció**, que consisteix en el següent:

a) Poder emetre opinions consultives a instàncies del Comitè de Ministres del Consell d'Europa.

b) Poder pronunciar-se durant un període transitori sobre els assumptes pendents i encara no solucionats abans de l'entrada en vigor del protocol número 11 i quan la Sala s'inhibeixi a favor de la Gran Sala.

2) Una **modalitat extraordinària d'intervenció**, que consisteix en la constitució de la Gran Sala com una instància de reexamen d'un assumpte (art. 43)

Es constitueix així la Gran Sala com a **instància d'apel·lació** de les decisions de les sales, prèvia admissió d'aquest recurs per un col·legi de cinc jutges que actua de filtre –compost pel president del Tribunal Europeu de Drets Humans, tres presidents de secció o de sala i un jutge suplementari.

Exemple

El protocol número 14 –que encara no ha entrat en vigor– preveu modificacions noves dels mecanismes de garantia (entre d'altres, regula la figura de la secretaria i dels relators del Tribunal i fixa les funcions dels jutges únics).

Interès del Tribunal Europeu

Es pretén garantir l'interès del Tribunal Europeu de Drets Humans perquè la seva jurisprudència sigui permanent i constant, i no l'interès de les parts.

Aquesta possibilitat de reexamen d'un assumpte, fruit d'una concessió política als detractors de la reforma, planteja diversos **problemes**:

- a) El Tribunal Europeu de Drets Humans podria anar en contra de les seves pròpies sentències.
- b) Es debilita l'autoritat de les sentències de les sales, ja que aquestes no seran definitives fins que:
 - Les parts renunciïn a reexpedir l'assumpte a la Gran Sala.
 - Hagin passat tres mesos després de la data de la sentència de la Sala del Tribunal Europeu de Drets Humans, si no s'ha sol·licitat que es reenvii.
 - El rebuig de la demanda de reenviament per part del Col·legi de cinc jutges.
- c) Es publicaran sentències, que no seran definitives.
- d) Es trenca el principi de col·legialitat i autoritat del Tribunal Europeu de Drets Humans, ja que els jutges reexaminaran decisions adoptades pels membres de la seva mateixa jurisdicció.
- e) Entre els jutges de la Gran Sala, n'hi figuren dos de la Sala que ha dictat la sentència –el president de la Sala i el jutge nacional. La intervenció d'aquests dos jutges, que ja han participat en l'adopció de la sentència apel·lada, és contrària a la mateixa jurisprudència del Tribunal Europeu de Drets Humans, ja que no respecta la imparcialitat objectiva d'un tribunal.

4.3. Crítiques a la reforma

Aquesta reforma ha suscitat, entre d'altres, les crítiques següents:

- 1) La possibilitat d'oposar-se a la inhibició a la Gran Sala i sol·licitar posteriorment que es reenvii a la Gran Sala implicaria un dret de veto amb finalitats dilatòries.
- 2) En la mesura que la conciliació entre les parts es pot produir en qualsevol estat del procediment, es pot donar aquesta possibilitat de conciliació quan un assumpte està pendent davant de la Gran Sala després d'una sentència condemnatòria de la Sala.

Exemple

Aquesta possibilitat està prevista en l'art. 30, en què s'estableix que la Sala es podrà inhibir a favor de la Gran Sala, abans d'haver dictat sentència, quan l'assumpte de què tracti versí sobre una qüestió greu relativa a la interpretació o sobre una qüestió la solució de la qual pugui ser contradictòria d'una sentència anterior, sempre que les parts no s'oposin a la inhibició esmentada.

Interès de les parts

Aquí es pren en consideració l'interès de les parts.

3) No s'estableix el valor jurídic de les mesures provisionals. Hauria estat desitjable establir, almenys, la seva obligatorietat en els supòsits en què hi hagi un risc de violació dels art. 2 o 3, que pugui comportar un perjudici greu o irreparable.

Entre les possibilitats de reforma que s'estudien, podem destacar les següents:

- Implantar en el Tribunal Europeu de Drets Humans els mètodes de treball del Tribunal Suprem dels Estats Units.
- Regionalitzar el sistema, fer del Tribunal Europeu de Drets Humans un òrgan de consulta prejudicial.
- Reduir la llista de drets i llibertats reconeguts.
- Duplicar el nombre de jutges.

Nota

Hi ha hagut tantes crítiques a la reforma, que ja es parla de "la reforma de la reforma".

5. La competència i els requisits d'admissibilitat de les demandes davant del Tribunal Europeu de Drets Humans

Una vegada apreciada l'estructura orgànica del Tribunal Europeu de Drets Humans, després de la reforma del 1998, ara correspon analitzar la competència del Tribunal Europeu de Drets Humans i els requisits per a l'admissibilitat de les demandes.

5.1. Competència del Tribunal Europeu de Drets Humans

La competència del Tribunal Europeu de Drets Humans s'estableix per criteris territorials, materials, temporals i personals.

Vegem-los.

1) *Competència ratió loci*. Com s'estableix en el Conveni europeu de drets humans:

"Les altes parts contractants reconeixen a tota persona dependent de la seva jurisdicció els drets i les llibertats definits en el títol I del present Conveni."

Conveni europeu de drets humans (1950). Article 1

Així, l'àmbit d'aplicació territorial del Conveni europeu de drets humans afecta tot el **territori** dels estats que en formen part. També afecta els territoris dels quals siguin responsables, si s'ha acceptat expressament la seva jurisdicció (art. 56).

El Tribunal Europeu de Drets Humans ha **estès, mitjançant la seva jurisprudència**, indirectament, l'aplicació del Conveni més enllà dels territoris dels estats que en formen part, si aquest pot tenir algun tipus de participació –activa o passiva– en la violació d'alguns dels drets garantits.

Exemples de STEDH

- Assumpte Soëring c. Regne Unit, del 26 del gener del 1989.
- Assumpte Drodz i Janousek c. França i Espanya, del 26 de juny del 1992.
- Assumpte Loizidou c. Turquia (excepcions preliminars), del 23 de març del 1995.
- Assumpte D. c. Regne Unit, del 2 de maig del 1997.

2) *Competència ratió materiae*. És a dir, que el Tribunal Europeu de Drets Humans és competent per a conèixer aquelles demandes que versin sobre algun dels **drets** continguts en el Conveni europeu de drets humans (amb

l'excepció d'aquelles disposicions en les quals els estats hagin introduït reserves) i sobre els drets continguts en els protocols addicionals, en vigor, que els estats que en formin part hagin ratificat.

Cal destacar que el Tribunal Europeu de Drets Humans ha estès el seu àmbit d'aplicació material fent una **protecció indirecta**, en estendre la protecció prevista en els drets i les llibertats garantits a drets o interessos inicialment no reconeguts.

Exemples de STEDH

- Assumpte Glasenapp c. R F d'Alemanya, del 28 d'agost del 1986.
- Assumpte Airey c. Irlanda, del 9 d'octubre del 1979.
- Assumpte López Ostra c. Espanya, del 9 de desembre del 1994.

3) **Competència *ratione temporis***. Pel que fa a l'aplicació temporal del Conveni europeu de drets humans, s'aplicarà a partir del moment que entri en vigor per a l'estat que l'hagi ratificat.

Tanmateix, s'han de tenir en compte les dates de les declaracions en l'acceptació del **recurs individual**, realitzades anteriorment a l'entrada en vigor del protocol número 11.

També cal tenir en consideració aquelles violacions del Conveni europeu de drets humans que, encara que s'hagin produït abans de l'entrada en vigor per a un estat que en formi part, comporten una **situació continuada**.

Exemples de STEDH

- Decisió d'admissibilitat de la demanda 214/56 (Comissió Europea de Drets Humans), de Becker c. Bèlgica, del 9 de juny del 1958.
- Assumpte Soëring c. Regne Unit, STEDH del 26 de gener del 1989.
- Assumpte Loizidou c. Turquia (Fons), STEDH del 18 de desembre de 1996.

4) **Competència *ratione personae***. La legitimació activa per a plantejar demandes davant del Tribunal Europeu de Drets Humans la tenen els estats i els individus.

Els estats que en formen part, considerats garants de l'ordre públic europeu en matèria de drets humans, poden demandar qualsevol altre estat que en formi part si consideren que al territori sota la seva jurisdicció es cometen violacions de les disposicions del Conveni europeu de drets humans o dels protocols addicionals.

Nota

Un estat que en formi part en pot demandar un altre sense que les violacions afectin nacionals seus.

Al contrari, la legitimació activa dels individus exigeix (art. 34) que aquests siguin víctimes⁴ efectives i directes d'una violació de les disposicions del Conveni europeu de drets humans. Cal destacar que la pèrdua de la qualitat

⁽⁴⁾La noció de víctima només es pren en consideració davant de les demandes de particulars.

de víctima es produeix, en qualsevol moment al llarg del procediment, quan es repara el dany causat. Així mateix, aquesta noció exigeix una relació prou directa entre el demandant i el perjudici que consideri haver patit.

No obstant això, el Tribunal Europeu de Drets Humans ha **estès** jurisprudencialment la noció de víctima en considerar que, en determinats casos, també pot incloure les **víctimes indirectes** (aquelles persones que puguin demostrar que hi ha una relació particular i personal entre ella i la víctima directa) i les **víctimes potencials** (s'obre així una espècie d'*actio popularis* davant de possibles futures violacions del Conveni europeu de drets humans).

Exemples de STEDH

- Assumpte Klass i altres c. Alemanya, del 6 de setembre del 1978.
- Assumpte Kurt c. Turquia, del 25 de maig del 1998.

5.2. Requisits d'admissibilitat de les demandes

Els requisits per a l'admissibilitat d'una demanda són:

- 1) un termini de sis mesos des de l'última decisió interna,
- 2) *ne bis in idem* internacional,
- 3) l'esgotament dels recursos interns,
- 4) que la demanda no sigui manifestament mal fundada o abusiva.

Vegem-los.

1) **Termini de sis mesos** des de l'última decisió interna

És a dir, que els particulars han de presentar la seva demanda davant del Tribunal Europeu de Drets Humans en el termini màxim de sis mesos des de l'última decisió interna que posa fi a tots els recursos disponibles.

Aquesta data pot oscil·lar, segons el cas, si es considera la lectura de la sentència en audiència pública o la notificació a l'interessat.

La data que interromprà aquest termini serà la de la primera comunicació davant del Tribunal Europeu de Drets Humans, que pot no coincidir amb la data de registre de la demanda.

2) ***Ne bis in idem internacional***, tal com estableix l'article 35.2

És a dir, que el Tribunal Europeu de Drets Humans haurà de declarar inadmissibles aquelles demandes que ja li hagin estat plantejades anteriorment o s'hagi plantejat davant d'altres mitjans de solució internacionals, si no contenen fets nous.

3) Esgotament dels recursos interns

Perquè la demanda sigui declarada admissible pel Tribunal Europeu de Drets Humans, s'han d'haver esgotat prèviament tots els recursos interns.

Aquests recursos que hi ha en els ordenaments jurídics nacionals han d'oferir la possibilitat d'obtenir una **reparació**, amb un grau suficient de certesa. Consisteixen en recursos disponibles –accessibles als particulars– i adequats –efectius. Pot consistir en qualsevol tipus de recursos –fins i tot diversos.

Tanmateix, la regla de l'esgotament dels recursos interns admet unes **excepcions** determinades.

a) En aquells supòsits en els quals no hi hagi recursos o no siguin adequats, si el demandant prova la **no-adequació** o la **no-accessibilitat** als recursos, el Tribunal Europeu de Drets Humans admetrà a tràmit la demanda.

b) Si la violació que es denuncia és fruit d'una **pràctica consolidada administrativa per part de l'estat** –que consisteix en una repetició d'actes prohibits pel Conveni europeu de drets humans, hi ha una tolerància oficial i resulta inútil qualsevol recurs– tampoc no serà necessari esgotar els recursos esmentats.

c) Segons la jurisprudència del Tribunal Europeu de Drets Humans, tampoc no és necessari intentar esgotar els recursos interns si s'atén al **context polític i jurídic** en el qual es produeix la violació, si es constata una falta d'investigació oficial, una pràctica inexistent o si la presentació de recursos pot comportar que les autoritats nacionals adoptin represàlies contra aquelles persones que vulguin fer valer els seus drets.

Exemples de STEDH

- Assumpte López Ostra c. Espanya, del 9 de desembre del 1994.
- Assumpte Akdivar i altres c. Turquia, del 16 de setembre del 1996.

4) Fonament de la demanda

Perquè una demanda sigui admissible, no ha de ser manifestament mal fundada o abusiva. És a dir, que no indueixi a errors, que no sigui negligent i que el llenguatge utilitzat sigui correcte.

Exemple

En l'ordenament jurídic espanyol en determinats casos, l'última instància serà el Tribunal Constitucional –per a aquells drets reconeguts en el Conveni europeu de drets humans que són susceptibles de recurs d'empara– o el Tribunal Suprem –per a la resta de drets.

6. La interpretació del Conveni europeu de drets humans pel Tribunal Europeu de Drets Humans

Una de les funcions del Tribunal Europeu de Drets Humans consisteix en la necessitat, inherent al sistema del Conveni europeu de drets humans, de salvaguardar l'equilibri just que s'ha de mantenir entre la defensa de les institucions democràtiques en l'interès comú, d'una banda, i els interessos individuals, d'una altra.

Exemple de STEDH

- Un exemple sobre la defensa dels interessos individuals per part de les institucions és l'"Assumpte Brogan i altres c. Regne Unit", del 29 de novembre del 1988.

D'aquesta manera, el Conveni europeu de drets humans ha instituit i desenvolupat un ordre jurídic en matèria de drets humans, i és la **jurisprudència** del Tribunal Europeu de Drets Humans la que confirma l'existència d'un procés d'integració irreversible en l'àmbit dels drets humans, ja que és principalment a partir d'aquesta jurisprudència que es poden percebre els principis i valors actuals de les societats democràtiques nacionals.

En rigor, la noció de **societat democràtica** constitueix un factor d'interpretació del Conveni europeu de drets humans, ja que introdueix un element dinàmic que permet prendre en consideració els canvis i desenvolupaments socials produïts en els estats que en formen part.

1) Mitjançant una interpretació **evolutiva** de l'articulat del Conveni europeu de drets humans adaptada a la realitat social del moment històric de la seva aplicació.

Exemple de STEDH

- En l'"Assumpte Marckx c. Bèlgica" (13 de juny del 1979), com que es va apreciar l'existència d'una discriminació en la legislació belga en establir determinades desigualtats entre fills legítims i il·legítims, el Tribunal Europeu de Drets Humans va constatar una violació del Conveni europeu, ja que la realitat social havia superat ja la diferència jurídica esmentada.

2) Per mitjà d'una interpretació **teleològica**, en aplicar el principi d'efectivitat i considerar que els drets reconeguts s'han de conciliar amb l'esperit general del Conveni europeu de drets humans, destinat a protegir i promoure els ideals i valors d'una societat democràtica.

Lectura complementària

Per a aprofundir sobre la defensa del bé comú per part de les institucions, podreu consultar: **Conseil de l'Europe** (1974). *Les droits de l'homme et leurs limitations, Sujets de jurisprudence* (pàg. 39). Strasbourg: Commission européenne des droits de l'homme.

Lectura complementària

J. Velu; R. Ergéc (1990). *La Convention Européenne des Droits de l'Homme* (pàg. 43). Brussel·les: Bruylant.

Lectura complementària

F. Ellens (1982). "La notion de démocratie dans le cadre des limitations aux droits de l'homme". *Boletim do Ministério da Justiça (Documentação e Direito Comparado)* (núm. 9, pàg. 211).

És a dir, el Tribunal Europeu de Drets Humans té l'obligació d'atorgar plena efectivitat al Conveni europeu de drets humans. La seva jurisprudència té un caràcter teleològic i evolutiu, inspirant-se en l'objectiu i la finalitat del Conveni europeu de drets humans.

Exemple de STEDH

- Assumpte Delcourt c. Bèlgica, del 17 de gener del 1970.

3) Mitjançant una extensió del contingut jurídic d'un dret reconegut, utilitzant el mecanisme de la **protecció indirecta**, per a salvaguardar determinats béns jurídics la garantia dels quals no va ser prevista expressament en el moment d'elaborar el Conveni europeu de drets humans, però que el seu respecte és necessari per a l'efectivitat dels drets i les llibertats expressament reconeguts.

Exemple de STEDH

- Assumpte López Ostra c. Espanya, del 9 de desembre del 1994.

Els **critèris interpretatius** utilitzats pel Tribunal Europeu de Drets Humans es poden agrupar entorn de dos àmbits:

- 1) En primer lloc, l'àmbit de la solidaritat interestatal, que representa la tendència a la unitat del Conveni europeu de drets humans dirigida a deduir-ne l'extensió de les obligacions imposades als estats que en formen part.
- 2) En segon lloc, l'àmbit de la sobirania estatal que representa la tendència a la diversitat i permet defensar una interpretació restrictiva de les obligacions assumides pels estats en virtut del Conveni europeu de drets humans.

Així doncs, aquests mètodes es poden agrupar entorn de les dues tendències imperants en la jurisprudència d'Estrasburg: **imposar la uniformitat** –criteri comparatiu, autònom i evolutiu– i **respectar la diversitat** –doctrina del marge d'apreciació.

En la seva funció de buscar la **uniformitat** en l'aplicació i interpretació del Conveni europeu de drets humans i dels seus protocols addicionals en les diferents ordenacions jurídiques nacionals per a així procedir a consolidar l'ordre públic democràtic europeu, el Tribunal Europeu de Drets Humans recorre a un mètode d'interpretació basat en criteris:

- teleològics,
- d'interpretació autònoma del contingut,
- evolutius, i
- comparatius.

Com a criteri previ, per a racionalitzar l'aplicació del Conveni europeu de drets humans, el Tribunal Europeu de Drets Humans no desconeix totalment la interpretació literal i hi recorre quan li sembla suficient per a aclarir el significat d'una disposició i no comporta un resultat no raonable amb relació a l'objecte i a la finalitat del Conveni europeu de drets humans.

El Tribunal Europeu de Drets Humans observa el sentit "clar i natural" o el sentit "ordinari i habitual" dels conceptes que s'hagin d'interpretar. Certament, la disposició que es vulgui interpretar ha d'estar situada en el seu context.

Exemples de STEDH

- Un exemple d'observació del sentit clar i natural és l'"Assumpte Lawless c. Regne Unit", del 17 juliol del 1961.
- Un exemple d'observació del sentit ordinari i habitual és l'"Assumpte lingüístic belga", del 23 juliol del 1968.

D'aquesta manera, el Tribunal Europeu de Drets Humans ha establert el principi segons el qual les disposicions del Conveni europeu de drets humans i dels seus protocols s'han d'interpretar com un tot. Aquesta **interpretació sistemàtica** es manifesta per mitjà de tres aplicacions particulars.

- 1) En primer lloc, en el **principi de no-contradicció**, en considerar-se el Conveni europeu de drets humans i els seus protocols com un conjunt coherent que persegueix el mateix objecte.
- 2) En segon lloc, en el **principi de l'efectivitat**, que consisteix a considerar com a cànon d'interpretació el fet que cada paraula, cada frase, cada article tingui la seva utilitat pròpia.
S'ha de considerar, per tant, que l'enunciat d'un dret específic exclou la seva extensió per mitjà d'altres disposicions més vagues; allò particular exclou allò general.
- 3) En tercer lloc, en el **principi de la diversitat** en la qualificació dels fets, ja que una qüestió pròpia d'un article del Conveni europeu de drets humans o d'un dels seus protocols pot afectar, en determinats aspectes, l'àmbit d'aplicació d'altres disposicions.

Exemple de STEDH

- Un exemple d'aquest últim principi és l'"Assumpte Abdulaziz, Cabales i altres c. Regne Unit", del 28 de maig del 1985.

La **interpretació sistemàtica** postula que les disposicions del Conveni europeu de drets humans estan relacionades unes amb altres segons una lògica que serveix per a aclarir l'objecte i les finalitats del Conveni europeu de drets humans.

Tanmateix, en tractar-se d'un tractat llei, regulador de drets i obligacions objectius, el jutge d'Estrasburg desenvolupa més altres criteris interpretatius com són el teleològic, el de la interpretació autònoma del contingut, l'evolutiu i el comparatiu.

En sentit contrari, el Tribunal Europeu de Drets Humans recorre a la doctrina del **marge d'apreciació** quan els conflictes que se li plantegen afecten qüestions en què les autoritats nacionals tenen un coneixement més directe de la realitat social i, principalment, en aquelles matèries en les quals no hi ha un consens europeu i, per tant, ha de respectar les diversitats jurídiques nacionals.

La interpretació del conveni

El Tribunal Europeu de Drets Humans, en la interpretació d'un tractat internacional com és el Conveni europeu de drets humans, recorre a vegades a una interpretació textual i sistemàtica.

7. Naturalesa, efectes i execució de les sentències del Tribunal Europeu de Drets Humans

S'ha de constatar que una protecció internacional efectiva es basa en uns principis generals, el seu contingut i la seva concreció depenen, bàsicament, de l'estructura constitucional i de la pràctica judicial dels estats, examinada en última instància pel Tribunal Europeu de Drets Humans.

Per tant, el **Conveni europeu de drets humans**, com a instrument jurídic internacional de protecció dels drets humans, imposa el compliment intern dels canons de garantia dels drets humans propis d'un estat de dret, per la qual cosa, en gran manera, opera com un **mecanisme de segona instància**, amb el límit del caràcter declaratiu de les seves sentències (art. 41), per a suplir les deficiències de funcionament de les garanties internes.

El **Tribunal Europeu de Drets Humans** decideix, mitjançant **sentència** motivada, si en el cas que li hagués estat sotmès hi va haver o no violació del Conveni europeu de drets humans atribuïble a l'estat demandat. Si la sentència no expressa en tot o en part l'opinió unànime dels jutges, qualsevol d'ells pot formular la seva opinió separada, concordant o dissident.

Les sentències del Tribunal Europeu de Drets Humans són obligatòries i tenen dos efectes:

- 1) El de **cosa jutjada** respecte de l'estat demandat.
- 2) El de **cosa interpretada** amb efectes *erga omnes*, ja que el Tribunal Europeu de Drets Humans no solament té competència per a aplicar el Conveni europeu de drets humans sinó també per a interpretar-lo.

Si la reparació de la violació no fos possible en tot o en part, l'art. 41 estableix la competència del Tribunal Europeu de Drets Humans per a decidir sobre la **indemnització compensatòria** en disposar que el Tribunal Europeu de Drets Humans, si declara que hi ha hagut una violació del Conveni europeu de drets humans i el dret intern de l'estat responsable només permet de manera imperfecta reparar les conseqüències de la violació esmentada, concedirà a la part lesionada, si és procedent, una satisfacció equitativa.

Nota

És en aquesta afirmació on es troba la justificació de l'existència i de les atribucions del Tribunal Europeu de Drets Humans.

Lectura complementària

Podeu aprofundir sobre el Conveni europeu de Drets Humans a: J. A. Carrillo Salcedo (2003). *El Convenio Europeo de Derechos Humanos* (pàg. 64). Madrid: Tecnos.

En conseqüència, les sentències del Tribunal Europeu de Drets Humans són definitives i els estats que en formen part estan jurídicament obligats a executar-les, però els mitjans per a complir-les seran els previstos en els ordenaments interns de cada estat, ja que el Conveni europeu de drets humans no articula cap mecanisme amb vista a l'execució de les sentències i el Tribunal Europeu de Drets Humans no té competències per a pronunciar-se sobre això.

Amb la finalitat d'assegurar els **efectes i l'execució** de les sentències del Tribunal Europeu de Drets Humans, el Comitè de Ministres del Consell d'Europa va adoptar, el 19 de gener del 2000, una recomanació a propòsit de l'examen o reobertura de certs casos en el pla del dret intern com a conseqüència de sentències del Tribunal Europeu de Drets Humans.

La competència per a **supervisar** l'execució de les sentències per part de l'estat condemnat correspon al **Comitè de Ministres del Consell d'Europa** (art. 46. 2).

Exemple

Els efectes i l'execució de les sentències del Tribunal Europeu de Drets Humans no estan regulats en el dret espanyol; llacuna que ja es va posar de manifest en l'"Assumpte Barberà, Messegué i Jabardo", del 6 d'octubre del 1988.

Resum

El Conveni europeu de drets humans, adoptat el 1950, configura el sistema de protecció regional dels drets humans més efectiu. Amb el pas dels anys, aquest tractat internacional s'ha convertit en un instrument per a la consolidació de l'ordre públic democràtic europeu en matèria de drets humans i el seu mecanisme de garantia col·lectiva s'estableix com el garant d'aquest ordre públic democràtic europeu.

La importància del Conveni europeu de drets humans resideix, d'una banda, en els drets i llibertats reconeguts i, d'altra banda, en el mecanisme de garantia establert. Els drets i llibertats reconeguts en el Conveni europeu de drets humans, i ampliat amb diversos protocols addicionals, poden ser restringits o derogats, sempre que hi hagi previsió legal, finalitat legítima i necessitat en una societat democràtica.

El mecanisme de garantia establert en el Conveni europeu de drets humans va ser reformat el 1998, amb l'entrada en vigor del Protocol número 11. D'aquesta manera, el Tribunal Europeu de Drets Humans està constituït per comitès de tres jutges, sales de set jutges, una gran sala de disset jutges i un col·legi de cinc jutges. Aquesta reforma no ha estat exempta de crítiques, per la qual cosa ja es parla de "la reforma de la reforma".

Quant a la funció del Tribunal Europeu de Drets Humans és important assenyalar que no solament aplica el Conveni europeu de drets humans, sinó que també l'interpreta. Factor que li ha permès ampliar els seus àmbits competencials i flexibilitzar els requisits d'admissibilitat.

Les sentències del Tribunal Europeu de Drets Humans són obligatòries i tenen efectes de cosa jutjada respecte a l'Estat demandat i de cosa interpretada amb efectes *erga omnes*.

Activitats

1. Entreu al web del Consell d'Europa (www.coe.int) i, accedint al cercador HUDOC del Tribunal Europeu de Drets Humans, analitzeu, d'una banda, les sentències condemnatòries definitives contra Espanya i, d'altra banda, busqueu els casos encara pendents de pronunciament.

Exercicis d'autoavaluació

Questionari d'elecció múltiple (trieu l'opció correcta)

1. L'ordre públic europeu en matèria de drets humans es compon de...
 - a) principis jurídics comuns a tots els estats que formen part del Conveni europeu de drets humans.
 - b) principis de la República Francesa.
 - c) tots els drets i llibertats reconeguts en la Declaració universal dels drets humans.
2. El sistema de garantia col·lectiva del Conveni europeu de drets humans s'assegura mitjançant...
 - a) la possibilitat de formular demandes interestatals.
 - b) la possibilitat de formular demandes individuals.
 - c) la possibilitat de formular demandes interestatals i individuals.
3. En redactar el Conveni europeu de drets humans es va optar per...
 - a) reconèixer només els drets i les llibertats ja reconeguts en la majoria de constitucions democràtiques europees.
 - b) reconèixer la totalitat de drets i llibertats proclamats en la Declaració universal dels drets humans.
 - c) reconèixer drets civils i polítics, i drets econòmics, socials i culturals.
4. El Conveni europeu de drets humans **no** reconeix...
 - a) el dret a l'objecció de consciència.
 - b) el dret al respecte de la vida privada i familiar.
 - c) el dret a contreure matrimoni i fundar una família.
5. El protocol número 6...
 - a) estableix l'abolició en tot temps de la pena de mort.
 - b) permet als estats establir la pena de mort només per actes comesos en temps de guerra o de perill imminent de guerra.
 - c) prohibeix l'expulsió arbitrària d'estrangers.
6. La clàusula derogatòria continguda en l'article 15 del Conveni europeu de drets humans...
 - a) suprimeix el principi de primacia del dret.
 - b) representa un correctiu al principi de primacia del dret.
 - c) és contrària a la Constitució espanyola.
7. L'estructura orgànica del sistema de garantia del Conveni europeu de drets humans s'ha modificat mitjançant...
 - a) el protocol número 13.
 - b) el protocol número 11.

c) el protocol número 12.

8. La Comissió Europea de Drets Humans...

a) va desaparèixer el 1998.

b) encara exerceix les funcions establertes el 1950.

c) mai no va arribar a tenir funcions.

9. L'estructura del Tribunal Europeu de Drets Humans s'articula mitjançant un únic tribunal amb múltiples formacions diferenciades que consisteix en...

a) deu comitès de tres jutges, quinze sales de set jutges i dues grans sales.

b) comitès de tres jutges, sales de set jutges, una gran sala de disset jutges i un col·legi de 5 jutges.

c) comitès de dos jutges, sales de vuit jutges, una gran sala i un col·legi de cinc jutges.

10. Les sentències del Tribunal Europeu de Drets Humans...

a) no són obligatòries, només són recomanacions.

b) són obligatòries i tenen efectes de cosa jutjada i de cosa interpretada amb efectes *erga omnes*.

c) són obligatòries i només podran afectar en el futur l'estat condemnat.

Solucionari

Exercicis d'autoavaluació

1. a)
2. c)
3. a)
4. a)
5. b)
6. b)
7. b)
8. a)
9. b)
10. b)

Glossari

Carta social europea *f* Tractat internacional, adoptat el 1961, que es preocupa de la promoció i garantia dels drets econòmics i socials.

competència *ratione personae* *f* Legitimació activa d'individus i d'estats per a plantejar demandes davant del Tribunal Europeu de Drets Humans.

Consell d'Europa *m* Organització internacional d'àmbit regional europeu creada el 1949 mitjançant l'Estatut de Londres.

derogació dels drets *f* Suspensió temporal de l'exercici d'un dret garantit quan estigui en perill la vida de la nació.

drets civils i polítics *m pl* Drets necessaris per a assegurar la democràcia política.

drets econòmics i socials *m pl* Drets necessaris per a emprendre la generalització de la democràcia social.

protocol addicional *m* Tractat internacional connex i subordinat a un tractat internacional principal, la ratificació del qual pot ser independent i que pot desplegar els seus efectes respecte a un nombre determinat dels estats que són part en el tractat principal.

protocol d'esmena *m* Tractat internacional connex i subordinat que desplegarà els seus efectes, quan es reuneixi un nombre determinat de ratificacions, respecte a tots els estats que són part en el tractat principal.

restricció dels drets *f* Limitació permanent a l'exercici d'un dret garantit davant de determinades circumstàncies.

STEDH *f* Sentència del Tribunal Europeu de Drets Humans.

Bibliografia

Bonet Pérez, J. (1994). *El derecho a la información en el Convenio europeo de los Derechos Humanos*. Barcelona: Promociones y Publicaciones Universitarias.

Carrillo Salcedo, J. A. (1995). "El Convenio Europeo de Derechos Humanos y sus Protocolos adicionales". *Cuadernos de Derecho Judicial, Jurisprudencia del Tribunal Europeo de Derechos Humanos II* (núm. X).

Carrillo Salcedo, J. A. (2003). *El Convenio Europeo de Derechos Humanos*. Madrid: Tecnos.

Conseil de l'Europe (1974). *Les droits de l'homme et leurs limitations. Sujets de jurisprudence*. Strasbourg: Commission européenne des droits de l'homme.

Drzemczewski, A. (1980). "The Sui Generis Nature of the European Convention of Human Rights". *International Comparative Law Quarterly*.

Ellens, F. (1982). "La notion de démocratie dans le cadre des limitations aux droits de l'homme". *Boletim do Ministério da Justiça (Documentação e Direito Comparado)* (núm. 9).

Favoreu, L. (1995). "Quel(s) modèle(s) constitutionnel(s)? Vers un droit constitutionnel européen. Quel droit constitutionnel européen?". *Revue Universelle des Droits de l'Homme* (vol. 7, núm. 11-12).

Pettiti, L. E. (1995). "Réflexions sur les principes et les mécanismes de la Convention. De l'idéal de 1950 à l'humble réalité d'aujourd'hui". A: L. E. Pettiti; E. Decaux; P. H. Imbert. *La Convention Européenne des Droits de l'Homme. Commentaire article par article*. Paris: Ed. Economica.

Velu, J.; Ergec R. (1990). *La Convention Européenne des Droits de l'Homme*. Brussel-les: Ed. Bruylant.

